

“Rus edebiyatı okuyucularını ahlâki bir uyusukluktan uyandırdı ve hayatlarını yeniden gözden geçirmelerini zorlayan bir sarsıntı yaşattı.”

Prof. Gary Saul Morson

Uzun yıllar, özel sektörde üst düzey yönetici pozisyonlarında görev ve sorumluluk üstlendiğim işimin yanı sıra ikinci tutku alanım, edebiyat ve bilhassa Rus Edebiyatı’ndan Dostoyevski ve Tolstoy üzerine çok okudum. Yıllar içinde Dostoyevski romanlarına odaklandıkça, bu romanları daha iyi anlamam ve konularını derinine kavrayabilmem için yazarın alıntı yaptığı, referans gösterdiği veya etkisinde kaldığını hissettirdiği dini metinleri öğrenmem gerektiğini anladım.

Dostoyevski Batı

eğitimi almış, askeri mühendislik okumuş, roman ve gündelik makaleler yazan bir edebiyatçı. Ancak onu dünya çapında kuşaklar boyunca okunan bir yazar konumuna getiren özelliği hiç şüphesiz insan ruhunun kâşifi olması, bireyin berzahta (zıtların birlikteliği) bir kişilik olduğunun bilinciyle yazılarını kaleme almasıydı. Aydınlanma sonrası modernleşme sürecinde insanlığın nerelere savrulabileceğini öngörerek varoluşculuğun ilk romanı sayılan Yeraltından Notlar’ı okuyucu ile buluşturmuştu. Hayatı boyunca dini konularda

gelitleri oldu. Bu nedenle, yazdığı dünya edebiyatının en güzel romanlarında düz okumayla birlikte, teolojik okuma da zaman içinde önem kazandı.

Dostoyevski, romanlarında çok geniş bir kanvas üzerinde farklı görüşteki karakterleri karşı karşıya getirebilmekte, onlara özgürce ve istedikleri kadar fikirlerini savunabilme ortamı yaratabilmekteydi. Örneğin Karamazov Kardeşler’de Ivan ateizmi,

ateistlerden çok daha iyi savunabilmiş; Büyük Engizisyoncu bölümünde, engizitör İsa’ya karşı gelebilmiş, Alyoşa karakteri ise kilise babası Zosima’nın yol göstermesi ile Ortodoks dininin en güzel temsilcisi olarak okuyucuya hitap edebilmişti. Yazarın olağanüstü başarısının sırrı, bu birbirine zıt kutup karakterleri taraf tutmaksızın bize takdim edebilmesinde ve kaleminde denge unsurunu her romanında esas almasında yatmaktaydı.

İşte bu nedenlerle benim Dostoyevski serüvenimde dini metinleri öğrenme arzum adeta bir zorunluluk haline gelmişti. Yazarı tamamen daha iyi anlayabilmek ve yorumlayabilmek için önce Hristiyanlık üzerine odaklandım. Zamanla bu

sürecin, Hristiyanlığı kendi dinim olan Müslümanlıkla karşılaştırdığım takdirde gerçek amacına ulaşacağına inandım.

Randall A. Poole, Eş Başkan, Susan McReynolds, RPLRT Araştırma İnisyatifi Kurucusu ve Eş Başkan ve Bradley Underwood, Başkan Yardımcısı

Dinler tarihi konusunda Prof. Dr. Kürşad Demirci, Prof. Dr. Dursun Ali Aykıt, felsefe konusunda Sadık Acar hocamdan çok faydalandım, yayımlarını, sunumlarını, atölyelerini takip ettim ve her üçüyle de birbir çalıştım. 2022 yılının Eylül ayında, ise çok uzun zamandır temas halinde olduğum Kuzey Amerika’nın en seçkin üniversitelerinden biri sayılan Northwestern Üniversitesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü’ne “misafir yazar” olarak kabul edildim; böylece hem araştırma yapacak hem de istediğim dersleri takip edebilecektim.

Bölüm hocalarımızın konuyla ilgili olanlarının istisnasız tüm kitaplarını okumuş, yayımlanmış makalelerine ulaşarak incelemiş, öncesinde kendileri ile defalarca yazışmış, seyahatlerim esnasında

kendileriyle buluşmuş ve sunumlarını bizzat takip etmiş bir kişi olarak oradaydım.

Departman beni yepyeni bir oluşum ile karşılamıştı: Northwestern Üniversitesi Rus Felsefesini, Edebiyatını ve Dini Düşüncelerini Araştırma İnisyatifi (RPLRT Araştırma İnisyatifi) bünyesinde dünyanın her yerinden konusunda duayen isimleri bir araya geliyordu.

Susan McReynolds, RPLRT Araştırma İnisyatifi Konferansı'na açarken

RPLRT Araştırma İnisyatifi'ni yakından tanıtmadan evvel önemli bir hususun altını çizmek isterim. Rus edebiyatı ve romanlarının Northwestern Üniversitesi'nde çok farklı bir yeri var. Dostoyevski'nin Suç ve Cezası, Karamazov Kardeşleri, Tolstoy'un Anna Karenina ve Savaş ve Barış'ı her branştan lisans öğrencilerine seçmeli ders olarak sunuluyor ve her geçen yıl

artan bir taleple bu romanlar öğrencilerle buluşuyor. Bugün 95 yaşında olan, bölümün aktivitelere bizzat katılan duayen profesör Irwin Weil yıllarca bu romanları derslerinde okutmuş; şimdilerde bayrağı Prof. Gary Saul Morson taşımaktadır.

2022-23 akademik yılında Prof. Gary Saul Morson'un verdiği derslere ben de katıldım. Öğrencilerin genç yaşlarında, dünya edebiyatı-

nın bu en çok okunan, en güzel romanlarını başka bir duayenle beraber değerlendirme imkanı bulmasından çok büyük mutluluk duydum.

Karamazov Kardeşleri ve Anna Karenina'yı Profesör Morson'un yönlendirmesi ve yorumlarıyla okuyan öğrencilerden biri dersin bitiminde, ortak kullanıma açık sayfamıza şöyle yazmıştı: "Okuduğumuz romanlar, bana kendi değer sistemimi, kim olduğumu, neden

yaşadığımı ve bir insan olarak gerçekten neye inandığımı derinden değerlendirmemi sağladı." Diğer bir arkadaşım bu dersler için, "Dünyayı farklı görmeme yardımcı oldu," demişti. Bu cümle Prof. Morson'un "Tartışmaya açılan meselelerin hepimizi ilgilendirdiğini ve hiçbir zaman geçerliliğini yitirmeyeceklerini anlamak için Rus olmanız gerekmez," savını doğrular nitelikteydi.

İşte bu ilgi, merak ve heyecan ortamı Northwestern Üniversitesi Rus Felsefesi, Edebiyatı ve Dini Düşünce Araştırma İnisyatifi'nin kurulmasını sağladı. İnisyatif, edebiyat, felsefe ve dini çalışmalar alanlarında başarılı isimler arasında karşılıklı saygıya ve meslektaşlık ilkesine dayanıyor. Kurucusu Northwestern Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde edebiyat ve felsefe akademisyeni olan Susan McReynolds. McReynolds, İnisyatif'in hayata geçme sürecinde Minnesota'da bulunan Katolik eğitimi veren College of St. Scholastica'da; Tarih profesörü - Rus felsefesi ve dini düşünce uzmanı –Randall Poole ile işbirliği yaptı. Aynı zamanda Emory Üniversitesi Hukuk ve Din Çalışmaları Merkezi'nde öğretim üyesi de olan Randall Poole ile Susan McReynolds ile birlikte İnisyatif'in eş-direktörlük görevini yürütüyor. Bu ikiliye Northwestern Üniversitesi Slav Dili Bölümü'nde Tolstoy ve Gogol üzerine doktora tezini yazmakta olan Baptist Kilisesi papazlarından Bradley Underwood yardımcı direktör olarak destek veriyor.

Bu vesileyle bu projeden ne kadar etkilendiğimi söylemeliyim. Projenin kapsamı sadece felsefe ve edebiyatla sınırlı değil, dini düşünceye de önem veriyor; bu da bana kendi yolculuğumda inisiyatifimle doğru sonuçlara ulaştığımı gösteriyor. Bu farkındalığın bende uyanırdığı sevinci ve özgüveni asla unutmayaacağım.

Demir Aytaç ve Caryl Emerson

İçine girdikçe, tamamen seküler bir ortamda Rus edebiyatının bu denli kapsamlı incelenebilmesi beni çok etkilemiş, kendimi düşünme ve ifade etme biçimimi sorgulamama neden olmuştu. RPLRT Araştırma İnisyatifi kuruluş amacı ve vizyönünde, şöyle bir ifade kullanıyor:

“... Rus düşünce ve edebiyatının evrensel geçerliliği hakkında bilimsel araştırmaları destekler, özgür ve açık sorgulama ile farklı bakış açılarını teşvik eder. Düşünce farklılıkları temel değerlerimizden biridir: Biz özgün, laik, din ve mezhebe bağlı olmayan, fakat aynı zamanda güçlü dini inançlara veya sorumluluklara sahip olan meslektaşlarımıza kucak açan benzersiz bir alan yaratmak için yola çıkıyoruz.

Geçtiğimiz on yıl, Rus felsefesi, edebiyatı ve dini düşünceleri eğitimleri evrensel itibar ve boyutlara sahip entelektüel bir girişim haline geldi; bu da dünyanın dört bir yanından disiplinler arası geniş bir akademisyen grubunu içine çekmesinin anahtarıydı. NU RPLRT Araştırma İnisiyatifi'nin çıkış noktası, bu uluslararası akademisyenler topluluğuna ev sahipliği yapmak, öğrencilerimizin heyecan verici araştırma projelerine ve tartışmalarına katılımlarını teşvik etmektir.”

RPLRT Araştırma İnisiyatifi'ne, Rus yazarlarının dile getirdiği, Morson'un öğretilerinde ve kitaplarında hayat bulan hümanist, seküler ve dini geleneklerin zaman ve mekândan bağımsız dönüştürücü gücüne inanan, bu dönüşümü bizzat hayatlarında deneyimleyen akademisyenler, araştırmacılar katılıyor. Prof. Gary Saul Morson'un cümleleri ile “Rus edebiyatı, okuyucularını, araştırmacılarını ahlaki bir uyuşukluktan uyandırıyor”du.

İnisiyatif'e göre, “Fakültelerde araştırma projeleri ve öğretim genellikle birbirinden ayrı, hatta birbiriyle tamamen zıt faaliyetler olarak görülüyor”. İşte inisiyatif'in rolü de tam bu noktada başlıyor ve araştırmaları öğretim ile bütünleştirerek öğrencilerine yeni bir bilimsel vizyon sunuyor.

Rus felsefesi ve dini düşünce eğilimi, Rus edebiyatının klasik eserleri kadar dünyanın kültürel mirasının bir parçası olarak kabul

ediliyor. İnisiyatif'in araştırma programları bu nedenle bu iki kaynağın dünya genelindeki önemine odaklanıyor. Özellikle de insan hakları, sivil toplum, demokrasi ve hukukun üstünlüğü alanlarında, otoriterliğin ve şiddetin kökenlerini içinde barındıran Rus kültürünü, evrensel insani değerleri onaylayan, barış ve adaleti teşvik eden entelektüel ve manevi kaynakları ile birlikte incelemeye öncelik veriyor. Bugünün ve geçmişin Rus otoriterliğinin ve otokrasinin karşısındaki en büyük güç olan Rusya'nın kendi hümanistik geleneklerinden yola çıkıyor. Gary Saul Morson buna “Rusya'nın karşı geleceği,” diyor.

Tanıdığım, yıllarca akademik yayınlarını yakından takip ettiğim, söyleşilerini dinlediğim, konferans sunumlarını izlediğim birçok

“hocam” bu çatı altında toplanmıştı: Princeton University’den Caryl Emerson, Butler University’den Paul Vallier, Pepperdine University’den Paul Contino, Brandeis University’den Robin Feuer Miller gibi pek çok duayan hoca... Benim için kaçırılmayacak bir fırsattı: Onların yanı sıra, “Dostotevski: Dili, İnanç ve Kurgusu” başlıklı bir kitabı olan; 2002-2012 yılları arasında 104’üncü Canterbury Başpiskoposu’u Rowan Williams gibi değerli uzman isimler de bu oluşumdaydı.

2022 yılında kurulduğundan bu yana RPLRT Araştırma İnisyatifi önemli bilimsel başarılarına da imza attı. İki yıl gibi kısa bir süre içinde dünyanın farklı yerlerinden doktora öğrencilerinden tutun, alanlarındaki en saygın isimlere kadar toplam 150 bilim insanı inisiyatife katıldı. Bugün seçkin danışma kurulunda 24 üye görev alıyor; diğer isimler araştırma görevlisi veya mezun olarak çalışmalarına katılıyor.

İnisyatif iki yılda ayrıca birçok konferansa sponsor oldu, çevrimiçi bir araştırma oturumu kurdu ve çevrimiçi bir yıllık derginin altyapısını oluşturdu.

İnisyatif ilk konferansını 21-23 Nisan 2023 tarihinde Northwestern University’nin Evanston Kampüsü’nde düzenledi. Konusu “Yeni Ateizmin Nesi Yeni ki? Rus Felsefesinin Kalıcı Güncelliği”ydi. Konferansa ben de katılma şansы yakaladım. Konuşmalar ve tartışmalar Rus yazarların, sanatçıların,

filozofların ve dini düşünürlerin, modernitede aşkın olana dair nasıl düşündüklerine odaklanıyordu. İnsanın kendini anlamasında, sosyal felsefede ve bütüncül bir dünya görüşü arayışında inanç ve aklın rolünü tartışan bildiriler sunuldu.

İkinci konferans ise bu yıl 19-24 Nisan tarihleri arasında yine üniversitede gerçekleşti. “Gary Saul Morson’u Kutlamak: Rus Düşüncesi ve Edebiyatında Hümanist Gelenekler” başlıklı konferans, önde gelen bir akademisyeni, entelektüeli ve sevilen bir Northwestern Üniversitesi profesörünü onurlandırma amacıyla yapıldı. Dinleyiciler konferansta, Morson’un zengin külliyyatı ile Rus düşüncesi ve edebiyatı, insan varoluşunun daimi soruları üzerine yaptığı çalışmaları konu alan bildirileri dinleme fırsatı yakaladı.

Çok değerli sunumlar, farklı disiplinlerden isimlerin benim gibi kendilerini Rus edebiyatı ile ilişkilendirmeleri ve bu sanatın derinliğinde buluşmaları etkileyici olduğu kadar insanın kendini şaşırtıcı bir şekilde sorgulaması için güçlü bir platform oluşturuyordu. Şöyleki, Minnesota’dan Tod Worner adında bir doktor, “Gary Saul Morson bir doktor olarak tıp uygulamalarımda bana nasıl yardımcı oldu?” başlıklı çok ilgi çekici bir sunum yapmıştı. Marquette Üniversitesi’nden Leah Flack, “Covid Günlerinde Tolstoyevsky” sunumuyla son dört yılın neredeyse sosyal ve ekonomik hayatımızı belirleyen tek konusu olan Covid’i mercek altına alarak büyük

beğeni toplamıştı. Microsoft firmasından Dr. Lindsay Sargent Bergise “Keşfetmekten vazgeçmeyeceğiz: Akademik olmayan bir kariyer bağlamında edebiyat dersleri” konulu sunumu, adeta İnisiyatif’in disiplinler arası vizyonunun tescilli konumundaydı.

Ayrica, 2024 yılının Nicolas Berdyaev'in doğumunun 150. yılı olması dolayısıyla. 12-14 Haziran 2024 tarihlerinde Krakow Rus Felsefesi Toplantıları ve Northwestern Üniversitesi Rus Felsefesi, Edebiyatı ve Dini Düşünce Araştırma İnisiyatifi, Berdyaev'i anmak ve onun Rusya ve Batı'daki felsefi mirasını değerlendirmek üzere bir konferans düzenledi. Konferans

Polonya'nın Krakow kentindeki Papalık John Paul II Üniversitesi'nde yapıldı.

1-3 Kasım 2024 tarihlerinde ise, Florida Üniversitesi'nde, “Din, İnsan Onuru ve İnsan Hakları: Rusya ve Batı için Yeni Paradigmalar: Nikolai Berdyaev 150 Yaşında” başlıklı konferans için Gainesville, Florida buluşacağız.

2025 yılı konferansımızda İngiltere’de yapılacak! •

demiraytac@butundunya.com.tr

Not:

RPLRT Araştırma İnisiyatifi hakkında daha fazla bilgi edinmek ve araştırmalarını incelemek isteyenler <https://rprrt.northwestern.edu/> web sayfasına ulaşabilirler.

Ayrıştığımız noktaların ısrarla altını çizmekten, ortak heyecanlarımızda buluşmak çok daha zevkli ve ufuk açıcı!

Böylesi bir ortamda çalışma imkanı bulduktan sonra kendi ülkemizin önde gelen edebiyat, ilahiyat, tıp, psikoloji, sosyoloji ve iktisat profesörleri bir araya gelerek tamamen akademik bir ortamda Dostoyevski romanları üzerine birlikte araştırma yapma, tartışma, üretme ortamını nasıl yaratabiliriz; düşünmeden edemedim. Birbirine kutuplaşmadan, birbirini ötekileştirmeden, küçümsemekten akademik bir çalışma yapabilmemizin hazzına vararak, aynı çatı altında farklı görüşler ve metodolojiler ile Dostoyevski/Tolstoy romanlarını yorumlayabilmek bizi daha önce deneyimlemediğimiz düşünce alanlarına taşıyabilirdi.

Rus Batılılaşmasıyla, Osmanlı Batılılaşma çabaları arasında büyük benzerlikler olması; bizlerin Rus romanını özümsememiz, Batılı bir okura göre çok daha kolay olacaktı. Ayrıca, bu güzel romanlar güncel sorunlarımıza ışık tutabilecek, doğru soruları sormamıza yardımcı olacaktır.

Ben sınıfımızda teoloji eğitimi alan bir arkadaşımın Dostoyevski yorumlarından o kadar çok faydalanmış, farklı bakış açıları kazanabilmişim ki aramızdaki düşünsel mesafe her geçen gün daha da kapanmıştı. Biz güzel ve iyi bir edebiyat eseri okumanın mutluluğunu birlikte yaşayabiliştik... Ayrıştığımız noktaların ısrarla altını çizmekten, ortak heyecanlarımızda buluşmak çok daha zevkli ve ufuk açıydı.

Biz, bir Akdeniz ülkesiyiz, sıcak kanlı insanlarız!

Birbirimize empati ile yaklaşan bilgiye susamış insanlar olarak, böyle bir başlık altında bir araya gelebilmemiz pek âlâ mümkün...